

Distribució és un terme massa estret!

El conjunt dels habitatges construïts a Catalunya els darrers anys sembla el resultat d'una aplicació correcta de la normativa vigent i de les directrius que tant els promotors públics com privats estableixen en nom d'un client hipotètic, que sempre és interpretat de la manera més reaccionària i vulgar. Enmig d'aquesta situació, resulta encoratjador trobar exemples com l'edifici d'habitatges de Josep Llinàs, acabat de construir el 2005 a la plaça de Sant Agustí Vell de Barcelona. Casos com aquest són exemplars per la utilització d'alguna cosa fora de lloc. En alguns dels habitatges de l'edifici la cuina s'utilitza també com a rebedor. Un exemple que ens fa pensar en el que anomenem innovació: a vegades tan sols es tracta d'utilitzar les peces tot mirant de fer una lectura que no contradigui la normativa, però aprofitant els àmbits que aquesta no defineix clarament.

Aquest és l'interès d'aquest text, fer algunes observacions sobre plantes d'habitatges que semblen que han anat més enllà d'una simple distribució funcional, si per això entenem quelcom proporcionat, ordenat i ben aprofitat. Per a aquestes plantes el terme distribució resulta estret.

Layout is too narrow a term!

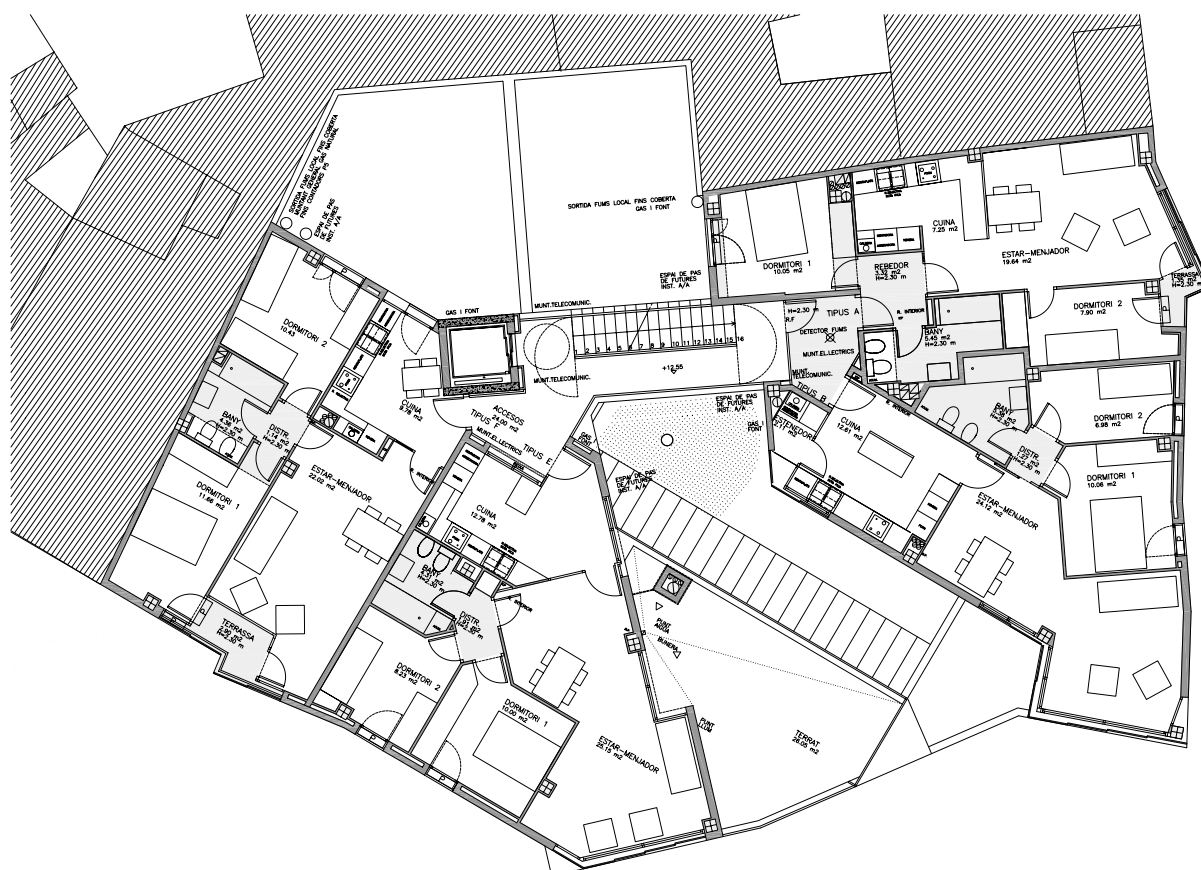
All of the housing built in Catalonia over the last few years seem to be the result of the correct application of current regulations and the guidelines that both public and private development companies establish on behalf of hypothetical clients. The clients are always interpreted in the most reactionary and common way. This situation is moderated by some examples such as Josep Llinàs' block of flats, which were completed in 2005 in plaza Sant Agustí Vell, Barcelona. Cases such as these contain examples of the use of some elements outside of their usual place. In some of the dwellings in Josep Llinàs' building, the kitchen is also used as the entrance hall. This example makes us consider that what is called "innovation" sometimes means simply interpreting the use of rooms in a way that is not at variance with the regulations, but that takes advantage of areas that are not clearly defined in such regulations.

This document will focus on this topic. We will make some comments about the ground plans of dwellings that seem to have gone beyond a simple functional distribution, if we understand this to mean something that is proportioned, ordered and well-planned. The term layout is too narrow for such ground plans.

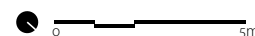
¡Distribución es un término demasiado estrecho!

El conjunto de las viviendas construidas en Cataluña los últimos años parece el resultado de una correcta aplicación de la normativa vigente y de las directrices que tanto los promotores públicos como privados establecen en nombre de un cliente hipotético, que siempre es interpretado de la manera más reaccionaria y vulgar. En medio de esta situación, resulta estimulante encontrar ejemplos como el edificio de viviendas de Josep Llinàs, acabado de construir en 2005 en la plaza de Sant Agustí Vell de Barcelona. Casos como éste son ejemplares por la utilización de algo fuera de lugar. En algunas de las viviendas del edificio, la cocina se utiliza también como recibidor. Un ejemplo que nos hace pensar en eso que llamamos "innovación"; a veces simplemente consiste en utilizar las piezas tratando de hacer una lectura que no contradiga la normativa, pero aprovechando los ámbitos que ésta no define claramente.

Éste es el interés de este texto. Hacer algunas observaciones sobre plantas de viviendas que parecen haber ido más allá de una simple distribución funcional, si es que por eso entendemos algo proporcionado, ordenado y bien aprovechado. Para estas plantas el término distribución resulta estrecho.

Josep Llinàs
C. Serra d'en Xic, 3
Barcelona, 1998-2005
Quarta planta

JAIKME ORPINELL

JAIKME ORPINELL

Entrar per la cuina

Entrar per la cuina o dormir al rebedor poden ser possibles si es fa a més a més...¹ Exactament això és el que passa a alguns dels rebedors de l'edifici Mitre de Francisco Juan Barba Corsini². Els rebedors del costat oposat de l'escala i l'ascensor poden ser més fondos i tenir una finestra al pati. Aquesta amplada s'aprofita per a instal·lar-hi un llit plegable que permet que hi dormin les visites ocasionals.

Els rebedors de l'edifici de la plaça de Sant Agustí Vell no tenen cap separació amb la cuina, malgrat que el lloc de pas queda perceptiblement fora del seu àmbit, és a dir, aquesta és tangencial a l'espai del rebedor. El rebedor cuina forma subtilment un rosari d'espais successius amb el menjador i la sala. La voluntat és de diferenciar-los clarament i col·locar, almenys així està dibuixat, el menjador en el lloc de més penombra, és a dir, en una posició central de l'habitatge. Si mirem amb atenció la planta, en dos d'aquests habitatges això és particularment clar.

L'exemple és il·lustratiu de les maneres de fer respecte a l'habitatge. Tant en aquest cas com en els següents casos plantejats s'actua de manera contrària a allò que sovint entenem com a la solució correcta.

Això ens porta a pensar que generalment treballem segons un estàndard de distribució. Una distribució que sembla que es decanta per certes idees comunes que creiem que són la manera adequada de resoldre un habitatge i que, tot i acceptant-ne la correcció, també podríem plantejar-nos que alguns cops esdevenen un impediment perquè l'habitatge pugui evolucionar.

▲ Interior d'un dels habitatges de Josep Llinàs.

Enter through the kitchen

Entering through the kitchen or sleeping in the entrance hall could be possible if we do it increasingly.¹ This is exactly what happens in some of the entrance halls of the Mitre's Francisco Juan Barba Corsini building.² The entrance halls on the opposite side of the staircase and the lift could be made deeper and have a window out onto the courtyard. This width is made good use of by the installation of a folding bed that enables occasional visitors to sleep here.

The entrance halls in the plaza Sant Agustí Vell building are not separated at all from the kitchen, despite the fact that the passage is noticeably out of its area, i.e. it is tangential to the entrance hall. The entrance hall-kitchen subtly forms a chain of successive spaces with the dining room and the living room. The aim is to clearly define these spaces and to situate - at least in the plans - the dining room in the shadiest place, i.e. in a central position in the dwelling. If we look careful at the ground plan, we can see this particularly clearly in two of the dwellings.

This example illustrates different ways of dealing with dwellings. In this case and in the following examples the dwelling is treated in a way that is contrary to what is often understood as the correct solution.

This leads us to consider that we usually work according to a standard layout. A layout that seems to opt for some common ideas that we believe to be the appropriate way to arrange a dwelling. Even if we accept the correctness of this design, we can also consider that it sometimes represents an obstacle to the evolution of the dwelling.

Entrar por la cocina

Entrar por la cocina o dormir en el recibidor pueden ser posibles si se hace además... Exactamente eso es lo que pasa a algunos de los recibidores del edificio Mitre de Francisco Juan Barba Corsini.² Los recibidores del lado opuesto de la escalera y el ascensor pueden ser más hondos y tener una ventana en el patio. Esta anchura se aprovecha para instalar una cama plegable que permite dormir a visitas ocasionales.

Los recibidores del edificio de la plaza de Sant Agustí Vell no tienen ninguna separación con la cocina, aunque el lugar de paso queda perceptiblemente fuera de su ámbito, es decir, ésta es tangencial al espacio recibidor. El recibidor-cocina forma sutilmente un rosario de espacios sucesivos con el comedor y la sala. La voluntad es de diferenciarlos claramente y colocar, al menos así está dibujado, el comedor en el lugar donde hay más penumbra, es decir, en una posición central de la vivienda. Viendo con atención la planta, en dos de estas viviendas eso es particularmente claro.

El ejemplo es ilustrativo de las maneras de proceder con respecto a la vivienda. Tanto en este caso como en los siguientes casos planteados se procede de forma contraria a aquello que a menudo entendemos como la solución correcta.

Eso nos lleva a pensar que generalmente trabajamos según un estándar de distribución. Una distribución que parece decantarse por ciertas ideas comunes que creemos que son la forma adecuada de resolver una vivienda y que, aun aceptando su corrección, también podríamos plantearnos que algunas veces se convierten en un impedimento para que la vivienda pueda evolucionar.

¹ Això ens porta a una vella anècdota sobre dues delegacions religioses que van anar a Roma per demanar permís per a fumar mentre passaven el rosari. "Es pot fumar mentre es passa el rosari?" va preguntar al Sant Pare la representació dels franciscans. "No!" va ser la resposta. A continuació va entrar la representació dels jesuïtes i van formular la petició així: "Es pot resar el rosari mentre es fuma?" La resposta va ser que sí.

² Monteys, Xavier; Fuertes, Pere. *Mitre. Barcelona 1959-64. F.J. Barba Corsini*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1998. En aquest llibre es pot veure el llit plegable que l'arquitecte va dissenyar expressament per als apartaments.

¹ This is linked to an old anecdote about two religious delegations who went to Rome to ask for permission to smoke whilst telling the rosary. "Can one smoke whilst telling the rosary?" the Franciscan representative asked the Holy Father. "No!" was the reply. Then the Jesuit representative entered and asked in the following way, "Can one tell the rosary whilst smoking?" The answer was yes.

² MONTEYS, XAVIER, FUERTES, PERE. *Mitre. Barcelona 1959-64. F.J. Barba Corsini*. Col·legi d'arquitectes de Catalunya. Barcelona, 1998. The folding bed that the architect designed expressly for these dwellings can be seen in this book.

¹ Eso nos lleva a una vieja anécdota sobre dos delegaciones religiosas que fueron a Roma para pedir permiso para fumar mientras se reza el rosario. ¿Se puede fumar mientras se reza el rosario? preguntará al Santo Padre la representación de los franciscanos. ¡No! fue la respuesta. A continuación, entró la representación de los jesuitas y formularon la petición así: ¿Se puede rezar el rosario mientras se fuma? La respuesta fue que sí.

² Monteys, Xavier; Fuertes, Pere. *Mitre. Barcelona 1959-64. F.J. Barba Corsini*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1998. En este libro se puede ver la cama plegable que el arquitecto diseñó expresamente para los apartamentos.

La planta "clau"

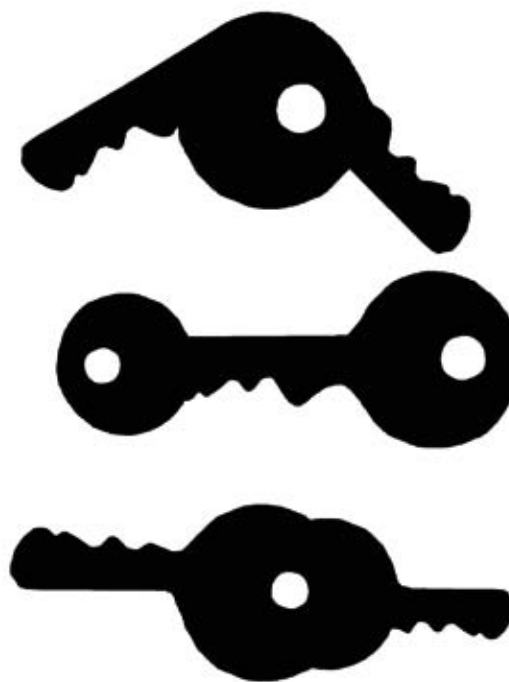
Aquesta distribució estandarditzada la podríem assimilar al perfil d'una clau de butxaca. La clau té una part plana que prenem amb els dits, que sol estar foradada per a poder-la penjar d'un clauer, i una tija que és on hi ha les dents que fan de cada clau una peça única. La nostra distribució té una sala d'estar menjador, de la qual surt un passadís on s'arreglaren les habitacions, la primera de les quals és la cuina. Aquesta forma estàndard permet distingir entre el que sovint anomenem zona de dia i zona de nit, la sala menjador i les habitacions, respectivament. Lèxit d'aquest esquema és que representa a la perfecció la família. És jerarquia en estat pur. Doncs bé, els exemples que ens interessin donarien lloc a claus impossibles. Claus que traduïdes a distribucions correspondrien a formes distintes de sales i agrupacions diverses de les habitacions en relació amb la sala menjador.

La planta "Klein"

Les distribucions que hem vist dels habitatges de Josep Llinàs tenen aquest interès, el de desdibuixar la clau que es converteix en el patró de l'habitatge funcional i "ben empaquetat".³ De fet, l'interès per aquestes distribucions "incorrectes" es pot despertar en veure el vell esquema proposat per Alexander Klein i recollit al text *Vivienda mínima 1906-1957*.⁴ En aquest esquema Klein compara dues plantes d'habitatges, una de convencional i una de funcional. L'habitatge de l'esquerra se suposa que és deficient perquè les línies que es creuen al centre són circulacions que evidencien que les persones de la casa, en "circular-hi" toparien les unes amb les altres, tot i que no ens consta que els ingressos per urgències dels accidents domèstics esmentats estiguin relacionats amb aquest problema. Per contra, l'habitatge de la dreta, molt més funcional, ha resolt el problema de la circulació i no s'hi produeixen encreuaments ni, per tant, accidents.

³ Ben empaquetat és una expressió que s'utilitza sovint per a designar les plantes dels habitatges que tenen molta claredat gràfica i s'ordenen amb franges molt clares.

⁴ Klein, Alexander. *Vivienda mínima 1906-1957*. Barcelona, Gustavo Gili, 1980.

The "Key" ground plan

This standardised layout can be compared to the cross section of a key. A key has a flat head that we hold with our fingers. This usually has a hole in it so that it can be put on a key ring. A key also has a shaft that contains the teeth that make each key unique. Our layout has a living-dining room from which you go into a passageway where the rooms are lined up. The first of these rooms is the kitchen. This standard form enables us to distinguish between what is usually called the "day area" and the "night area": the dining room and the bedrooms respectively. The success of this plan lies in it perfectly representing the family. It is hierarchy in its purest state. However, the examples that we are interested in would give rise to impossible keys. Keys that when translated into layouts correspond to different shapes of living room and different groupings of rooms in relation to the dining room.

The "Klein" ground plan

The layouts that we have seen in Josep Llinàs' dwellings are interesting for this reason: they blur the key that has become the template for the functional and "well packaged"³ dwelling. In fact, interest for these incorrect layouts can be inspired by looking at the old plan proposed by Alexander Klein and described in the text of *Vivienda mínima 1906-1957*.⁴ In this plan, Klein compares a functional dwelling with a conventional dwelling. It is assumed that the dwelling on the left is inadequate because the lines that cross in the centre are circulations showing that the people in the house will bump into each other as they "circulate" around the house. However, there are no records showing that admissions to accident and emergency for what is known as domestic accidents are related to this problem. In contrast, the dwelling on the right is much more functional. The circulation problem has been resolved, there are no crossed lines and therefore there are less accidents.

³ "Well packaged" is an expression that is often used to describe the ground plans of dwellings that have a lot of graphic clarity and are arranged with very clear borders.

⁴ KLEIN, Alexander. *Vivienda mínima 1906-1957*. Gustavo Gili. Barcelona, 1980.

La planta "llave"

Esta distribución estandarizada la podríamos asimilar al perfil de un llavín. La llave tiene una parte plana que cogemos con los dedos, que suele estar agujereada para poder colgarla de un llavero, y un tallo que es donde se encuentran los dientes que hacen de cada llave una pieza única. Nuestra distribución tiene una sala de estar comedor, de la que sale un pasillo en el que se alinean las habitaciones, la primera de las cuales es la cocina. Esta forma estándar permite distinguir entre lo que a menudo llamamos "zona de día" y "zona de noche", la sala comedor y las habitaciones, respectivamente. El éxito de este esquema es que representa a la perfección a la familia. Es jerarquía en estado puro. Pues bien, los ejemplos que nos interesan darían lugar a llaves imposibles. Llaves que traducidas a distribuciones corresponderían a formas distintas de salas y agrupaciones varias de las habitaciones en relación a la sala comedor.

La planta "Klein"

Las distribuciones que hemos visto de las viviendas de Josep Llinàs tienen este interés, el de desdibujar la llave patrón de la vivienda funcional y "bien empaquetada".³ De hecho, el interés por estas distribuciones incorrectas puede despertarse al ver el viejo esquema propuesto por Alexander Klein y recogido en el texto *Vivienda mínima 1906-1957*.⁴ En este esquema Klein compara dos plantas de viviendas, una convencional y otra funcional. La vivienda de la izquierda se supone que es deficiente, porque las líneas que se crean en el centro son circulaciones que evidencian que las personas de la casa, al "circular", chocarían unas con las otras. En cambio, no nos consta que los ingresos por urgencias de los llamados accidentes domésticos estén relacionados con este problema. Sin embargo, la vivienda de la derecha, mucho más funcional, ha resuelto el problema de la circulación y no se producen cruces ni, por lo tanto, accidentes.

³ "Bien empaquetado" es una expresión que se utiliza a menudo para designar las plantas de aquellas viviendas que tienen mucha claridad gráfica y que se ordenan con franjas muy claras.

⁴ KLEIN, Alexander. *Vivienda mínima 1906-1957*. Gustavo Gili. Barcelona, 1980.

Si s'observa més detingudament l'habitatge criticat des de l'òptica de l'encreuament i si es compara amb la proposta "correcta" (que aquí hem girat 180° per a poder-la comparar més clarament), descobrim que s'han corregit una sèrie de virtuts de la solució dolenta. Una és, sens dubte, la supressió de la peça central que tenia una funció molt més enllà de la simple virtut circulatoria, és a dir, era alguna cosa més que un distribuïdor. De fet, el petit velador amb tres cadires dibuixat en aquesta peça expressa que aquest espai podria servir per a alguna cosa més que per a topiar amb els altres. La mida permet aquests altres usos, cosa que la solució de la dreta ignora. Així mateix, aquesta peça central permet establir una cadena més proporcionada entre les peces de la casa, actua com un comodi de qualsevol i afavoreix una utilització de la casa amb portes obertes. Aquesta virtut es completa amb un altra no menys important: la mida més regular de les peces. Mentre que la "funcional" cau en l'equivocació d'especialitzar-les i d'adjudicar grandàries proporcionades a la seva funció, fet que comporta un error greu: són proporcionades a una sola funció, com per exemple dormir al petit dormitori o fer àpats ràpids al petit racó menjador.

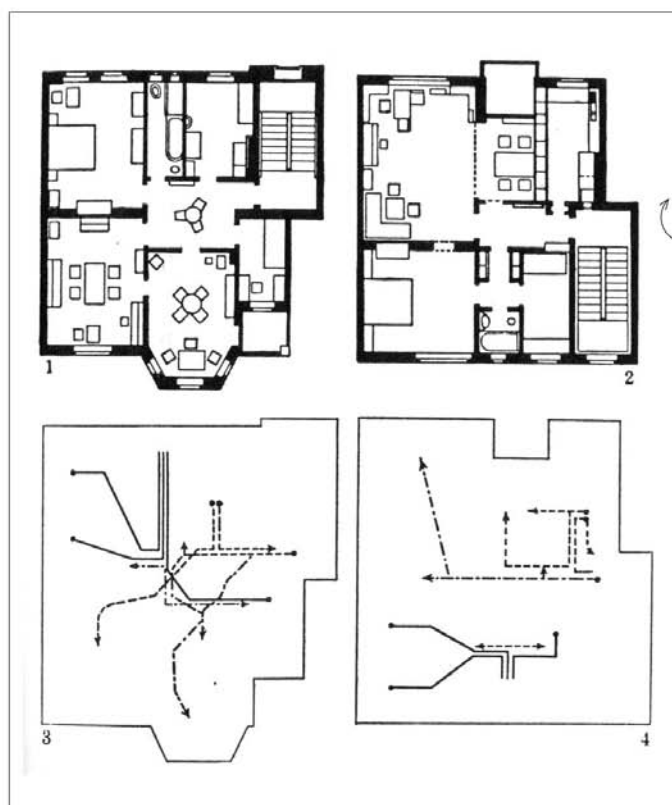
Cal incidir en una cosa més que no pot passar per alt. La planta dolenta permet quelcom molt senzill: moblar les habitacions intercanviant els usos mentre que la funcional no ho permet. Senzillament la funcional és pitjor.

If we look in more detail at the dwelling that is criticised from the perspective of "crossroads" and compare it with the "correct" proposal (that we have rotated 180° in the text to make the comparison clearer) we discover that a series of virtues in the bad solution have been corrected. For example, the central room has been removed. This space had a function that went beyond its circulatory function, i.e. it was more than just a hallway. In fact, the small pedestal table with three chairs that is drawn in this room, indicates that this space could serve for other things than bumping into people. Its dimensions enable it to be used for other functions. This fact was ignored in the solution on the right. Likewise, this central piece enables better links to be established between the dwelling's rooms. It can fulfil all kinds of functions for any of other rooms, and favours an "open door" use of the dwelling. This virtue is complemented by another that is no less important: the rooms have more regular sizes. The "functional" design falls into the trap of specialising the rooms by giving them sizes in proportion to their functions. This leads to a major error: the rooms are only adapted to "one function", such as sleeping in the small bedroom, or having fast meals in the small niche of a dining room.

It is important to mention one other factor. The "bad" ground plan enables the users to do something very simple: to change the rooms functions and furnishings around. The "functional" ground plan does not allow this. Simply put, the "functional" design is worse.

Observando más detenidamente la vivienda criticada desde la óptica de "el cruce" y comparándola con la propuesta "correcta" (que aquí hemos girado 180° para hacerla más claramente comparable), descubrimos que se han corregido una serie de virtudes de la solución mala. Una es, sin duda, la supresión de la pieza central que tenía una función mucho más allá de la simple virtud circulatoria, es decir, era algo más que un distribuidor. De hecho, el pequeño velatorio con tres sillas dibujado en esta pieza expresa que este espacio podría servir para algo más que para chocar con los otros. Sus medidas permiten otros usos, cosa que la solución de la derecha ignora. Asimismo, esta pieza central permite establecer una cadena más proporcionada entre las piezas de la casa, actuando como un comodín para cualquiera y favoreciendo una utilización de la casa con puertas abiertas. Esta virtud se completa con otra no menos importante: las dimensiones más regulares de las piezas. Mientras que la casa "funcional" cae en el error de especializarlas, adjudicando tamaños proporcionados a su función, hecho que supone un error grave: estar proporcionadas para una sola función, como por ejemplo dormir en el pequeño dormitorio o hacer comidas rápidas en el pequeño rincón comedor.

Debe señalarse una cosa más, que puede pasar por alto. La planta "mala" permite algo muy sencillo: amueblar sus habitaciones intercambiando los usos, mientras que la "funcional" no lo permite. Senzillamente, la planta "funcional" es peor.

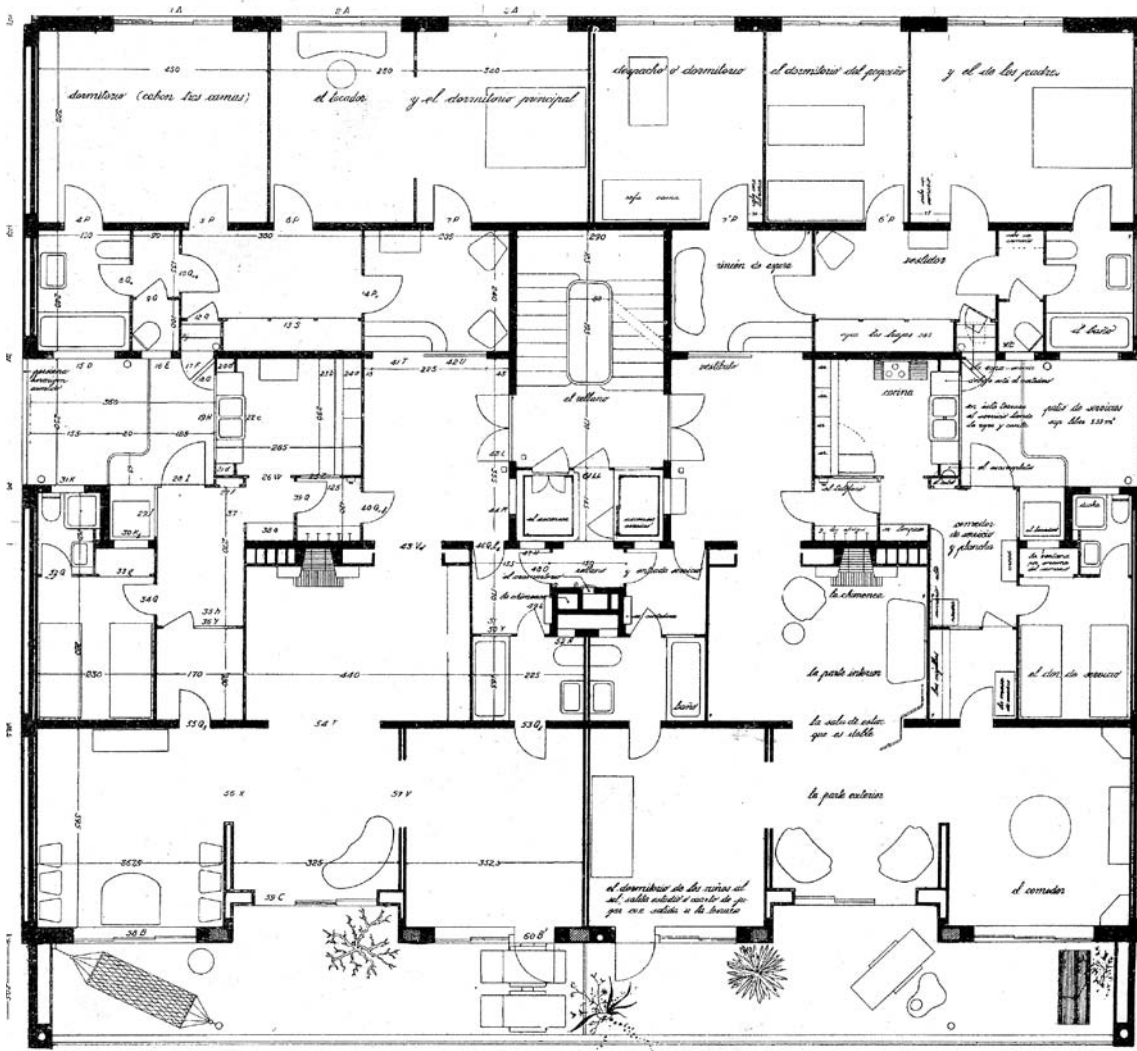

Planta simètrica de la segona, per poder-la comparar més fàcilment amb la primera.

"A. Klein, estudios de distribución para la Reichsforschungsgesellschaft (1928)". L'àmbit amb dues plantes, "dolenta" i "bona", i els corresponents estudis de circulacions.

La planta dolenta permet ser moblada de diferents maneres utilitzant els mateixos elements de la original.

La sala al mig?

L'observació de la peça central de la planta empleada per Klein ens porta a mirar més detingudament altres plantes d'habitatges que l'han emprada. Una és, sens dubte, la planta de la casa d'habitatges del carrer Amigó, 76, de Francesc Mitjans, construïda del 1941 al 1943 i coneguda entre altres coses per la manera de relatar els noms i usos de les peces de la casa⁵. Aquesta casa, com moltes de les dissenyades per Mitjans i altres arquitectes en aquella època, desdobra la sala en una meitat al centre de la casa, associada a la llar de foc, i l'altra amb sortida a la terrassa. La sala, en partir-la, pren una dimensió més equivalent a altres peces, com ara el menjador o, fins i tot, el rebedor, que en aquest cas és força gran. Les tres peces, les dues de la sala i el rebedor (subtilment segregat del distribuïdor de les habitacions), resulten tot un exemple d'encadenament de peces de mida equivalent i disposades lleugerament en diagonal.

La sala al mig també és present en el projecte d'un edifici d'habitatges al carrer de Rosselló dels arquitectes L. Nadal, J. Duró, J. Goday i A. Ubach. La planta tipus (pàg. 65) té una peça, moblada com a menjador, que serveix també de distribuïdor general gràcies a la seva posició central. Aquest fet no podria veure's separatament si s'hagués sabut aprofitar la profunditat edificable partint en dues parelles les habitacions, col·locant-ne dues al carrer i dues a l'interior, amb la qual cosa el menjador central adquireix una consideració distinta. Un cas de força interès sobre el qual tornarem a parlar més endavant.

⁵“En esta terraza el servicio tiende la ropa y canta” o “el dormitorio de los niños al sol, salita estudio o cuarto de jugar con salida a la terraza” o “la sala de estar que es doble”. Aquests comentaris estan escrits sobre el plànol de distribució de la planta en lloc dels telegràfics: “dormitorio”, “sala” o “lavadero” habituals. Són mostres d'una ironia i d'una finor poc corrents.

The living room in the centre?

The comment about the central room in the ground plan used by Klein leads us to look in more detail at the ground plans of other dwellings in which this design has been used. The ground plans for the dwellings by Francesc Mitjans in carrer Amigó 76 are a clear example of this. The building was constructed between 1941 and 1943. It is known, among other factors, for the way that the names and uses of the rooms in the dwellings are noted.⁵ This building, like many others designed by Mitjans and other architects of the period, divides the living room. Half is in the centre of the dwelling and is associated with the fireplace. The other half has a door onto the terrace. As the living room is split, its dimensions are more similar to those of other rooms such as the dining room and even the entrance hall, which is quite large in this case. The three rooms - the two living rooms and the entrance hall (that is subtly separated from the hallway leading to the other rooms) - are a true example of linking of rooms of the same size that are laid out on a slight diagonal.

The “living room in the centre” is also found in the project for a block of flats in carrer de Rosselló, designed by the following architects: L. Nadal, J. Duró, J. Goday, and A. Ubach. The type of ground plan (p. 65) has one room that is furnished as a dining room and also serves as a general hallway, due to its central position. This design is closely tied to the fact that the architects have made good use of the whole building depth. The rooms are split into two pairs; two overlooking the street and two facing the interior. Therefore, the central dining room should be considered in a different light. This is an interesting case that we will return to later on.

⁵“In this terrace the maid hangs out the washing and sings” or “the bedroom for the children in the sun, the little studio room or the playroom with a door to the terrace” or “the living room that is double”. These comments are written on the layout of the ground plan instead of the usual “bedroom”, “living room” or “utility room”. They show unusual irony and refinement.

¿La sala en el medio?

La observació de la peça central de la planta empleada per Klein nos lleva a mirar més detingudament altres plantes de vivendes que la han utilitzat. Una es, sin duda, la planta de la casa de vivendas en la calle Amigó 76, de Francesc Mitjans, construïda de 1941 a 1943 y conocida entre otras cosas por la forma de relatar los nombres y usos de las piezas de la casa⁵. Esta casa, como muchas diseñadas por Mitjans y otros arquitectos en aquella época, desdobra la sala, con una mitad en el centro de la casa, asociada a la chimenea, y la otra mitad con salida a la terraza. La sala, al estar partida, toma una dimensión más equivalente a otras piezas, como el comedor o incluso el recibidor, que en este caso es bastante grande. Las tres piezas, las dos de la sala y el recibidor (sutilmente segregado del distribuidor de las habitaciones) resultan todo un ejemplo de encadenamiento de piezas de medidas equivalentes y dispuestas ligeramente en diagonal.

La sala en el centro también está presente en el proyecto de un edificio de viviendas en la calle de Rosselló, de los arquitectos L. Nadal, J. Duró, J. Goday y A. Ubach. La planta tipo (pág. 65) tiene una pieza, amueblada como comedor, que sirve también de distribuïdor general, gracias a su posición central. Este hecho no podría verse separatament si se hubiera sabido aprovechar la profundidad edificable dividiendo las habitaciones en dos parejas, colocando dos en la calle y dos en el interior, con lo cual el comedor central adquiere una consideración distinta. Un caso de bastante interés, sobre el que volveremos a hablar más adelante.

⁵“En esta terraza el servicio tiende la ropa y canta” o “el dormitorio de los niños al sol, salita estudio o cuarto de jugar con salida a la terraza” o “la sala de estar que es doble”. Estos comentarios estan escritos sobre el plano de distribucion de la planta en lugar de los telegráficos “dormitorio”, “sala” o “lavadero” habituales. Son muestras de una ironía y de una finura poco corrientes.

Peces encadenades

L'existència de la peça central en relació amb d'altres permet un encadenament en diagonal, tal com hem vist a l'edifici de Mitjans. Aquesta idea és radicalment visible a la planta dels habitatges construïts entre el 1986 i 1988 al sector Mas Abelló de Reus d'O. Tusquets, C. Díaz i C. Bassó. En aquesta planta queden encadenades en diagonal quatre peces de mides diferents. Tres d'aquestes tenen una forma peculiar com a resultat d'achafanar dos extrems. Els marcs de pas entre elles estan disposats clarament per a convidar a utilitzar les estances amb les portes obertes i així lligar-les visualment. Conformen una planta amb una peça central essencial gràcies a la terrassa profunda que fa possible disposar al centre de la casa d'una sala, o tal vegada d'un menjador. A més, els enginyosos passos als laterals permeten circular sense emprar aquesta peça com a distribuïdor únic.

Aquí, reduir les peces a la terminologia de servits i servidors és massa simple i no expressa la riquesa d'espais i possibilitats que ofereix aquesta planta, de la mateixa manera que no explicita l'habilitat de traçar els envans del passadís que conformen dos nínxols cara a cara entre la sala i aquest últim.

Aquests exemples són, com podem veure, contraris a la idea de la sala d'estar disposada a l'extrem de l'habitatge que hem vist abans i obren alguns interrogants sobre la disposició de la sala d'estar menjador tan estesa entre els nostres habitatges. De fet, els casos examinats són exemples de sales i menjadors separats que probablement tenen més possibilitats d'ús que una sola peça, encara que sigui més gran.

Linked rooms

The existence of a central room in relation to the others enables the rooms to be linked on a diagonal as we have seen in the Mitjans building. This idea is totally visible in the ground plan of the dwellings built between 1986 and 1988 in the Mas Abelló area of Reus. This building was designed by the architects: O. Tusquets, C. Díaz and C. Bassó. In this ground plan, four rooms of different dimensions are linked on a diagonal. Three of these have an unusual shape due to chamfering at the two ends. The route for passing between these rooms is clearly arranged so as to invite the use of the dwelling with open doors, thus linking the rooms visually. The rooms make up a ground plan with an essential central room, due to a deep terrace that makes it possible to have a room or a dining room in the centre of the dwelling. In addition, the ingenious passages at the sides enable people to circulate without having to use this central room as the only hallway.

Here, reducing the rooms to the terminology of servers and served is too simple and does not express the richness of the spaces and the possibilities that this ground plan offers. Likewise, such terminology does not express the cleverness of drawing two partition walls of the passageway, which make up two niches side by side between the living room and the passageway.

These examples go against the idea that we have seen in the past of the living room at the end of the dwelling. They raise some questions about the layout of the living-dining room that is so widespread in our houses. In fact, the aforementioned cases provide examples of living rooms and dining rooms being separated. This probably gives them a greater number of options for uses than one room, even if this one room is bigger.

Piezas encadenadas

La existència de la peça central en relació con otras permite un encadenamiento en diagonal, como hemos visto en el edificio de Mitjans. Esta idea es radicalmente visible en la planta de las viviendas construidas entre 1986 y 1988 en el sector Mas Abelló de Reus, de O. Tusquets, C. Díaz y C. Bassó. En esta planta quedan encadenadas en diagonal cuatro piezas de medidas diferentes. Tres de éstas tienen una forma peculiar, como resultado de achafanar dos extremos. Los marcos de paso entre ellas están claramente dispuestos para invitar a utilizar las estancias con las puertas abiertas y así ligarlas visualmente. Conforman una planta con una pieza central esencial, gracias a la terraza profunda que hace posible disponer de una sala, o tal vez un comedor en el centro de la casa. Además, los ingeniosos pasos en los laterales permiten circular sin utilizar esta pieza como único distribuidor.

Aquí, reducir las piezas a la terminología de espacios "servidos" y "servidores" es demasiado simple y no expresa la riqueza de espacios y posibilidades que ofrece esta planta, de la misma manera que no explica la habilidad de trazar los tabiques del pasillo que conforman dos nichos vis a vis entre la sala y el pasillo.

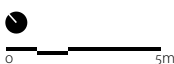
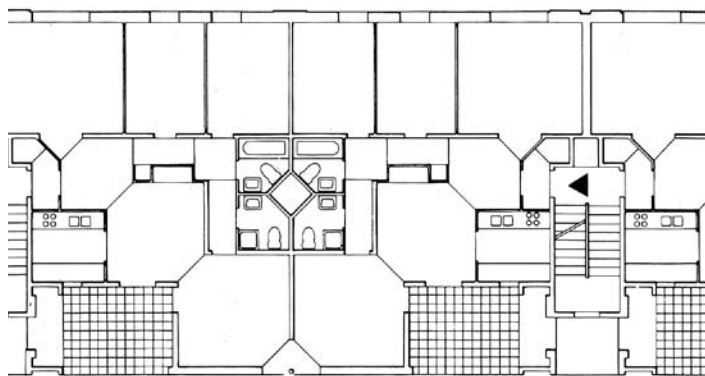
Estos ejemplos son, como podemos ver, contrarios a la idea de la sala de estar dispuesta en el extremo de la vivienda que hemos visto antes, y abren algunos interrogantes sobre la disposición de la sala de estar comedor, tan extendida entre nuestras viviendas. De hecho, los casos examinados son ejemplos de salas y comedores separados que probablemente dan mayor posibilidad de uso que una sola pieza, aunque ésta sea mayor.

▲ Interior de l'habitatge de Francesc Mitjans a l'edifici del C. Amigó.

▶ Interior i planta dels habitatges d'Oscar Tusquets, Carles Díaz i Carles Bassó, C. Mas de l'Abelló. Reus, 1986-88

Igualtat és llibertat

Els edificis d'Antoni de Moragas i Francisco Riba al carrer Gomis i a l'avinguda de l'Hospital Militar tenen una distribució exemplar dels habitatges que esdevenen una prolongació conseqüent amb la casa sencera. Una casa de pisos, que és el que sembla ser, ni més ni menys. Un projecte que avui és radicalment contemporani, amb el seu format compacte i la coberta de dues aigües. Parets de càrrega (probablement el més sostenible que es pot aconseguir) i uns habitatges formats per habitacions de mides molt semblants entre sí, sense aquestes estridències que presenten els habitatges amb grans sales d'estar menjador. La planta dels habitatges situats al centre és particularment interessant, amb la sala enmig de les habitacions.

La regularitat en la distribució de les peces, que es tradueix en una mida molt semblant, aporta una gran flexibilitat i llibertat en l'ús de l'habitatge. En aquest sentit també hi col·labora el distribuïdor situat al centre i il·luminat a través del safareig. Aquesta peça és el que podríem anomenar una peça ambigua, la principal virtut de la qual és no tenir un ús clarament assignat tal com apareix a la llegenda de la planta (salita-paso), de manera que pot servir per a moltes coses.

Hi ha una darrera qüestió que no ha de passar per alt. Una gran responsabilitat en aquesta distribució homogènia de peces rau en el fet que es tracta d'un edifici de murs portants, cosa que obliga a cercar una distribució de crugies amb la màxima regularitat a fi de garantir un millor comportament de la fàbrica⁶. Podríem concloure amb un avís a la manera de Le Corbusier: l'estructura de pilars i lloses sembla que molt sovint aporta, "més que llibertat, desigualtat". De fet, si anem una mica més lluny amb aquest raonament, el cas que ens ocupa serveix per a adonar-nos de dues de les coses que l'arquitectura moderna derivada d'una o altra manera dels CIAM ha proscrit: els patis i les cantonades. En l'exemple que ens ocupa totes dues hi són presents.

Probablement aquest fet està estretament relacionat amb la popularització de l'estructura de pilars i lloses. Tard o d'hora haurem de pensar en aquelles coses que hem adquirit com a hàbits constructius acrítics, entre els quals es troben sens dubte l'anomenada planta lliure o la coberta plana.

En nom d'aquestes dues es fan coses que farien avergonyir aquells que les van popularitzar. De fet no està escrit que la planta de pilars i lloses ens hagi de conduir necessàriament a una jerarquització de les peces tal com l'entendrem avui dia. De la mateixa manera, la coberta plana idíl·lica proposada per a recuperar un espai lliure a la coberta ha acabat servint per a posar-hi antenes, "ritis", plaques i acumuladors deixats al terrat de qualsevol manera.

Evenness is freedom

The buildings by Antoni de Moragas and Francisco Riba in carrer Gomis and avinguda d'Hospital Militar have an exemplary layout of rooms that become an extension that is in keeping with the whole house. A block of flats is what it appears to be, no more, no less. This is a project that is today radically contemporary, with its own compact format and a ridge roof. Load bearing walls (probably the most sustainable that can be obtained) and dwellings made up of rooms that have very similar dimensions. There is none of the harshness of houses that have large living-dining rooms. The ground plan of the central dwellings is of particular interest, as it places the living room in the middle of the other rooms.

The regularity of the layout of the rooms, which has resulted in all the rooms being of a similar size, means that there is great flexibility and freedom in the use of the dwelling. In this respect, the hallway situated in the centre and lit by the utility room also plays its part. This room could be called an ambiguous space. Its main virtue is that it does not have a clear use assigned to it, as indicated by the plan's label (small room-passageway). Consequently, it could serve for many purposes.

One last question should be addressed. One of the main factors that is responsible for this homogenous distribution of rooms is that it is a building with supporting walls. Therefore, the layout of the spaces between the supporting walls should be as regular as possible to ensure that the construction functions better.⁶ We could conclude with a warning in the style of Corbusier: the structure of pillars and slabs often contributes "more than freedom, unevenness". In fact, if we take this reasoning a little further, the case we are concerned with serves to make us aware of the two things that modern architecture, as derived in one way or another from the CIAM, has banished: courtyards and corners. Both of these features are present in the aforementioned example.

This is probably closely related to the popularization of the structure of pillars and slabs. Sooner or later we will have to consider the things that we have acquired as non-critical constructive habits. Among these are, without doubt, what is known as an "open floor plan" and the "flat roof".

On behalf of these two factors, things are done that would make those who popularized these ideas ashamed. Nowhere is it written that a ground plan of pillars and slabs has to lead to the organisation of rooms into a hierarchy, as interpreted today. Likewise, the flat roof, which is an ideal proposal for recovering free space on the roof, has ended up being used as a place to put antennae, telecommunications boxes, solar panels and accumulators in disarray.

Igualdad es libertad

Los edificios de Antoni de Moragas y Francisco Riba en la calle Gomis y en la avenida del Hospital Militar tienen una distribución ejemplar de las viviendas que se convierten en una prolongación consecuente con la casa entera. Una casa de pisos, que es lo que parece ser, ni más ni menos. Un proyecto hoy radicalmente contemporáneo, con su formato compacto y la cubierta a dos aguas. Paredes de carga (probablemente lo más sostenible que se puede conseguir) y unas viviendas formadas por habitaciones de medidas muy parecidas entre sí, sin esas estridencias que presentan las viviendas con grandes salas de estar comedor. La planta de las viviendas situadas en el centro es particularmente interesante, con la sala en medio de las habitaciones.

La regularidad en la distribución de las piezas, que se traduce en unas medidas muy parecidas, aporta una gran flexibilidad y libertad al uso la vivienda. En este sentido también colabora el distribuidor situado en el centro e iluminado a través del lavadero. Esta pieza es lo que podríamos nombrar una pieza ambigua, y su principal virtud es no tener un uso claramente asignado, tal como aparece en la leyenda de la planta ("salita-paso"), y consecuentemente poder servir para muchas cosas.

Hay una última cuestión que no debe pasarnos por alto. Una gran responsabilidad en esta distribución homogénea de piezas radica en el hecho que se trata de un edificio de muros portantes. Eso obliga al buscar una distribución de crujías con la máxima regularidad con el objetivo de garantizar un mejor comportamiento de la fábrica⁶. Podríamos concluir con un aviso a la manera de Le Corbusier: la estructura de pilares y losas parece muy a menudo aportar, "más que libertad, desigualdad". De hecho, yendo un poco más lejos con este razonamiento, el caso de que nos ocupa sirve para darnos cuenta de dos de las cosas que la arquitectura moderna derivada de una u otra manera de los CIAM ha proscrito: los patios y las esquinas. En el ejemplo que nos ocupa ambos están presentes.

Probablemente esta circunstancia está estrechamente relacionada con la popularización de la estructura de pilares y losas. Tarde o temprano tendremos que pensar en aquellas cosas que hemos adquirido como hábito constructivo acrítico. Entre éstos se encuentran sin duda la llamada "planta libre" y la "cubierta plana".

En nombre de éstas se hacen cosas que avergonzarían a aquéllos que las popularizaron. De hecho, no está escrito que la planta de pilares y losas tenga que conducir necesariamente a una jerarquización de las piezas, tal como la entendemos hoy en día. De la misma manera, la cubierta plana, idíllica propuesta para recuperar un espacio libre en la cubierta, ha acabado sirviendo para poner, sin orden ni concierto, antenas, "ritis", placas y acumuladores desarrayados en el terrado.

⁶ Un article que il·lustra el pas que es dona de l'estructura de murs de càrrega al sistema de pilars i forjats és el d'Antoni Paricio.

Diversos autores. *Residencia urbana a Barcelona. 1945-1979. L'àrea de La Bonanova (Sarià-Sant Gervasi)*. Barcelona, ETSAV, Edicions UPC, 2000. Col·lecció "Textos i documents d'arquitectura".

⁶ An article by Antoni Paricio describes the steps that were taken towards a structure of load bearing walls, pillars and frameworks.

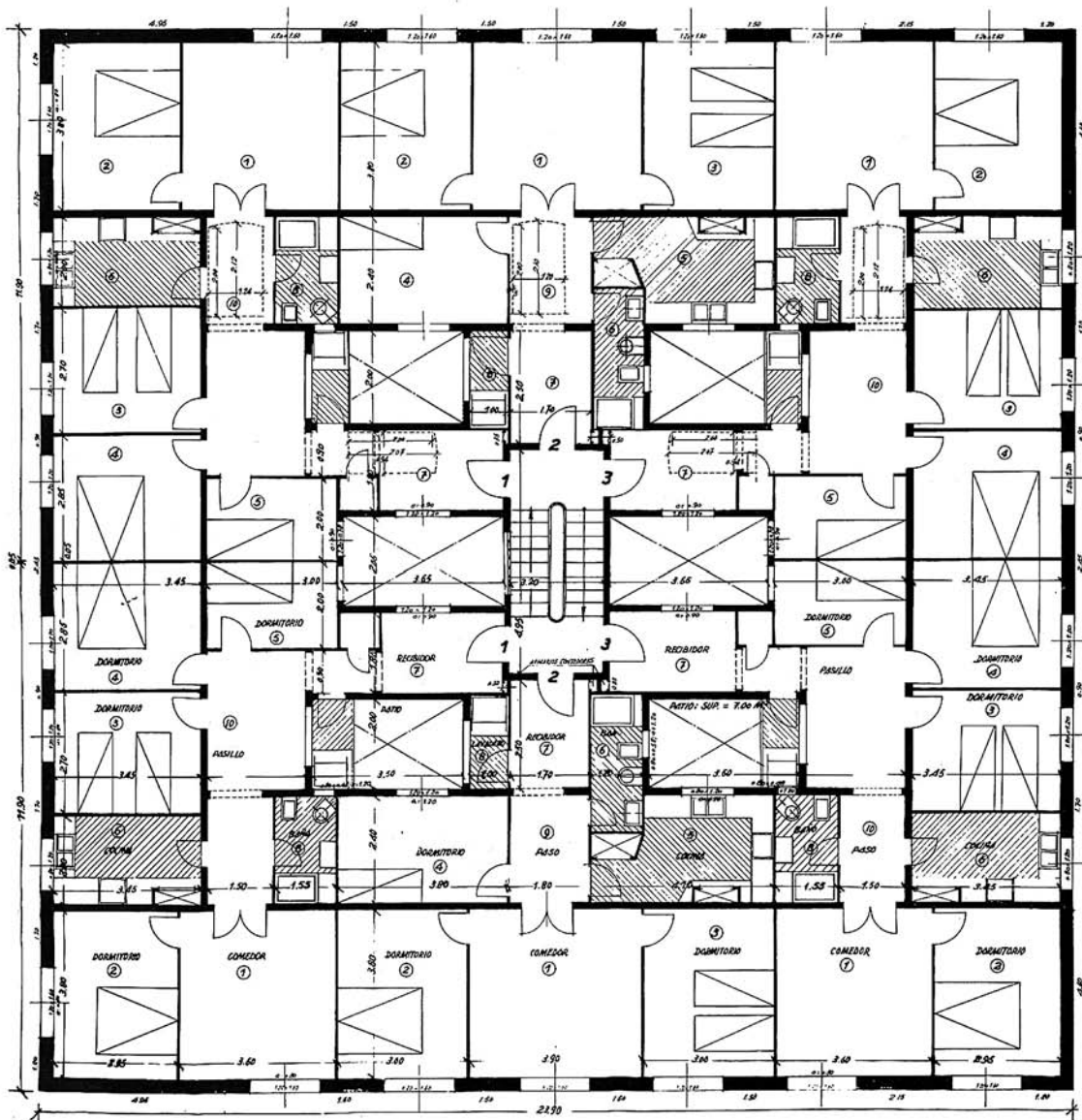
AAVV. *Residencia urbana a Barcelona. 1945-1979. L'àrea de La Bonanova (Sarià-Sant Gervasi)*. Col·lecció Textos i documents d'arquitectura. ETSAV, Edicions UPC. Barcelona, 2000.

⁶ Un artículo que ilustra el paso que se da de la estructura de muros de carga a sistemas de pilares y forjados es el de Antoni Paricio.

Varios Autores. *Residencia urbana a Barcelona. 1945-1979. L'àrea de La Bonanova (Sarià-Sant Gervasi)*. Barcelona, ETSAV, Edicions UPC, 2000. Colección "Textos i documents d'arquitectura".

Fotografia exterior
d'un dels edificis
d'habitatges
d'Antoni de Moragas
i Francisco Riba

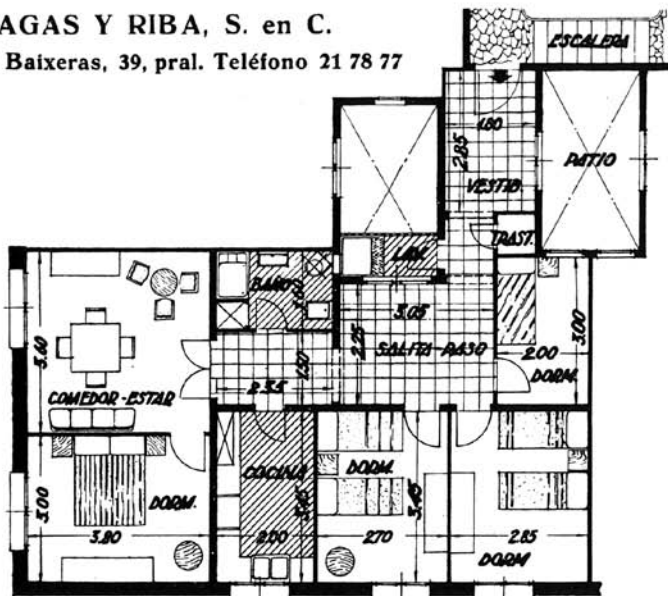

Antoni de Moragas, Francisco Riba
Av. de l'Hospital Militar, 125. Barcelona, 1953-1954

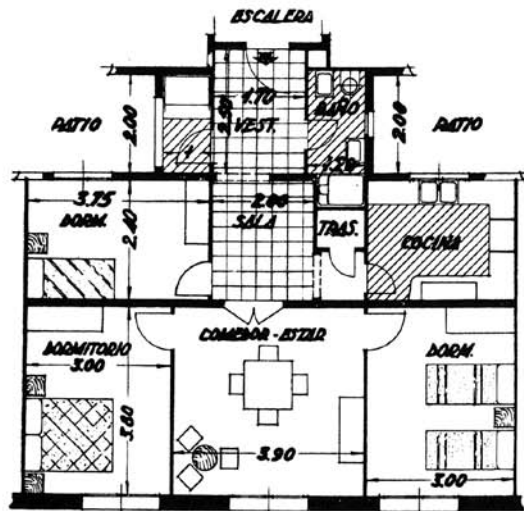
COMPANIA INMOBILIARIA DE VIVIENDAS ECONOMICAS (C. I. V. E.)

MORAGAS Y RIBA, S. en C.

Angel Baixeras, 39, pral. Teléfono 21 78 77

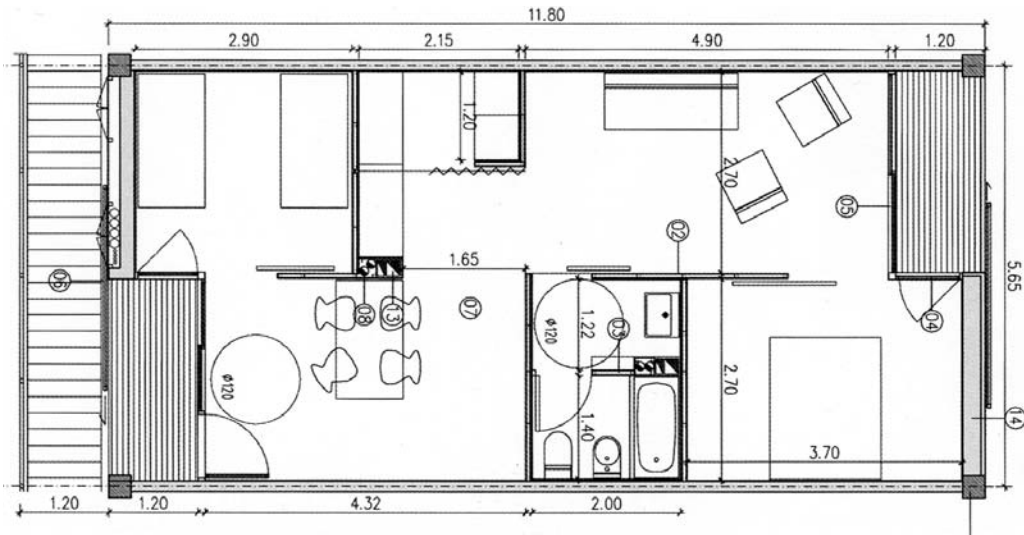

Vivienda de 4 dormitorios: 115.000 ptas.

Vivienda de 3 dormitorios: 105.000 ptas.

Venta de partes
indivisas de una
casa situada en
Barcelona calle
Gomis, 32 (interior)

Jaime Coll, Judith Leclerc
Sector Pardiniyes. Lleida, 2002

Als extrems oposats

Podríem resumir aquesta forma de concebre la sala de la casa com el desig de transformar-la en quelcom més útil i més ambigu, com un conjunt de peces obertes i lligades entre si. És obvi que aquesta concepció de la sala es basa en una actitud oposada a la lògica habitual i que la contesta clarament.

De fet això porta a una altra cosa: les habitacions no tenen l'obligació d'estar agrupades en el que anomenem zona de nit. A les habitacions, que no dormitoris, no sols hi passem la nit; a les habitacions hi fem altres coses, de la mateixa manera que a la sala no només hi estem de dia.

Les habitacions de la casa haurien de ser alguna cosa més essencial. La planta dels habitatges al barri de Pardiniyes de Lleida, projectats el 2004 per Jaime Coll i Judith Leclerc, són un bon exemple d'una concepció de les habitacions, i en conseqüència de la casa, ben diferent de la solució estàndard.

En aquesta planta les dues habitacions ocupen els dos extrems oposats de l'habitatge i ho fan de manera que no quedi cap dubte que no pretenen conformar cap zonificació. És probablement per això que a més de col·locar-se en extrems oposats ho fan en dos costats diferents, una a la dreta i l'altra a la esquerra. Això queda clarament reforçat per les dues petites terrasses a banda i banda de la sala i del menjador, que permeten guanyar privacitat en relació amb la passera comuna d'accés. El resultat és una sala en ziga-zaga que pot veure's com dues peces: sala i menjador, absolutament intercanviables, que són les que separen les dues habitacions.

Extreme opposites

We could summarise this concept of the dwelling's living room as the desire to transform it into something more useful and more ambiguous, like a group of rooms that are open and linked together. This concept of the living room is obviously based on an attitude that is opposed to the usual logic and is in clear opposition to it.

In fact this concept leads to another factor: the rooms do not have to be grouped in what is known as a night area. In the rooms, not bedrooms, we do not only spend the night, we do other things. Likewise, we are not only in the living room in the day.

The dwelling's rooms have to be something more essential. The ground plan for dwellings in the Pardiniyes neighbourhood of Lleida, which were designed in 2004 by Jaime Coll and Judith Leclerc, are a good example of a concept of rooms, and consequently of the house, that is very different to the standard solution.

In this ground plan, the two rooms occupy the two opposing extremes of the dwelling. This is done in such a way that it is clear that the aim is not to conform to a division into areas. Probably for this reason, in addition to being situated at opposite ends of the building, these rooms are located on different sides: one room is on the right and the other is on the left. This concept is clearly reinforced by the two small terraces on both sides of the living room and the dining room. This gives the dwelling more privacy from the footbridge that provides access to the building. The result is a living room in a zigzag that can be seen as two rooms: living room and dining room. These are totally interchangeable and separate the two other rooms.

En los extremos opuestos

Podríamos resumir esta forma de concebir la sala de la casa como el deseo de transformarla en algo más útil y más ambiguo, como un conjunto de piezas abiertas y ligadas entre sí. Es obvio que esta concepción de la sala se basa en una actitud opuesta a la lógica habitual y que la contesta claramente.

De hecho, esto lleva a otra cosa: las habitaciones no tienen la obligación de estar agrupadas en lo que se llama zona de noche. En las habitaciones, que no dormitorios, no sólo pasamos la noche; en las habitaciones hacemos otras cosas, de la misma manera que en la sala no estamos sólo durante el día.

Las habitaciones de la casa tendrían que ser algo más esencial. La planta de las viviendas en el barrio de Pardiniyes de Lleida, proyectadas en 2004 por Jaime Coll y Judith Leclerc, son un buen ejemplo de una concepción de las habitaciones y, en consecuencia, de la casa, muy diferente de la solución estándar.

En esta planta las dos habitaciones ocupan los dos extremos opuestos de la vivienda, y lo hacen de forma que no quede ninguna duda en que no pretenden conformar ninguna zonificación. Probablemente es por eso que, aparte de colocarlas en extremos opuestos, lo hacen en dos lados diferentes, una a la derecha y la otra a la izquierda. Esto queda claramente reforzado por las dos pequeñas terrazas a lado y lado de la sala y el comedor, lo que permite ganar privacidad en relación al pasillo común de acceso. El resultado es una sala en zigzag que puede verse como dos piezas: sala y comedor —absolutamente intercambiables—, que son las que separan las dos habitaciones.

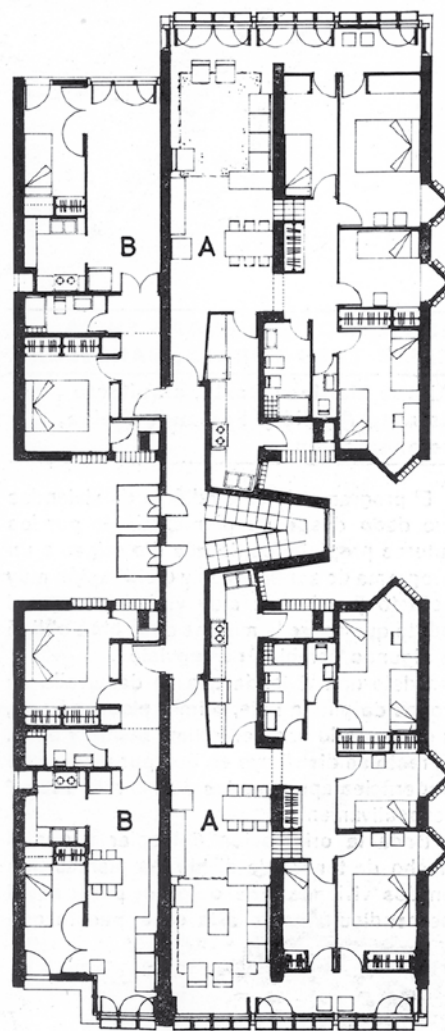
Lluís Nadal,
Jaume Duró,
Josep Goday,
Antoni Ubach.
C. del Rosselló
entre Nàpols i
Sicília. Barcelona,
1973 (projecte)

Passos i galeries

L'interès d'alguns d'aquests casos està clarament vinculat a la relació que hi ha entre les peces de la casa. De fet, les peces de pas són un factor determinant per a l'interès de la planta; ja ho hem vist en el cas Klein. Aquí en podem examinar alguns exemples més. Un és la planta de L. Nadal, J. Duró, J. Goday i A. Ubach al carrer de Rosselló, comentada anteriorment. En aquests habitatges hi ressalta un altre element que surt del normal: la galeria segregada de l'habitació, col·locada entre l'habitació de matrimoni i la sala d'estar. La fusteria resol el problema de separar subtilment l'habitació respecte a la galeria, la qual es converteix o bé en un petit mirador, o bé en un pas entre la sala i l'habitació matrimonial, o bé acaba afavorint el fet d'utilitzar l'habitació petita com a saleta.

Aquesta galeria recorda la planta d'un altre edifici d'habitatges al mateix carrer Rosselló construït per Emili Donato, uns anys abans, entre 1964 i 1966. Una solució atípica a l'Eixample que aprofita l'existència d'un passatge a l'illa de cases per a poder obrir l'edifici a tres façanes. Aquí el mostrem per a veure una galeria que se situa tant a l'interior d'illa com al carrer, el tret característic de la façana. Aquesta galeria és al mateix temps una part de les dues habitacions i un pas doble que permet unir-les amb la sala.

Emili Donato
C. del Rosselló, 152.
Barcelona, 1964-1966

Passageways and galleries

In some of these examples, the interest is clearly linked to the relation between the rooms in the dwelling. In fact, the passageways are a determining factor in the interest of the floor plan, as seen in the case of Klein. Here we will look at some further examples. One is the aforementioned ground plan of the building by L. Nadal, J. Duró, J. Goday and A. Ubach in carrer de Rosselló. These dwellings have another unusual element. This is the gallery separating the "master bedroom" from the living room. The woodwork solves the problem of subtly separating the room from the gallery. This makes the gallery either into a small viewpoint, a passageway between the living room and the master bedroom, or favours the use of the room as a small living room.

This gallery bears a resemblance to the ground plan of another block of flats in the same street Rosselló that was designed by Emili Donato one year earlier, between 1964 and 1966. This is an atypical solution in Barcelona's *Eixample*, as it makes use of the existence of a passage into the block to open three facades of the building. We can see that a gallery is located both inside the block and on the street. This is the characteristic feature of the facade. This gallery is simultaneously part of the two rooms and a double passageway that enables these rooms to be linked to the living room.

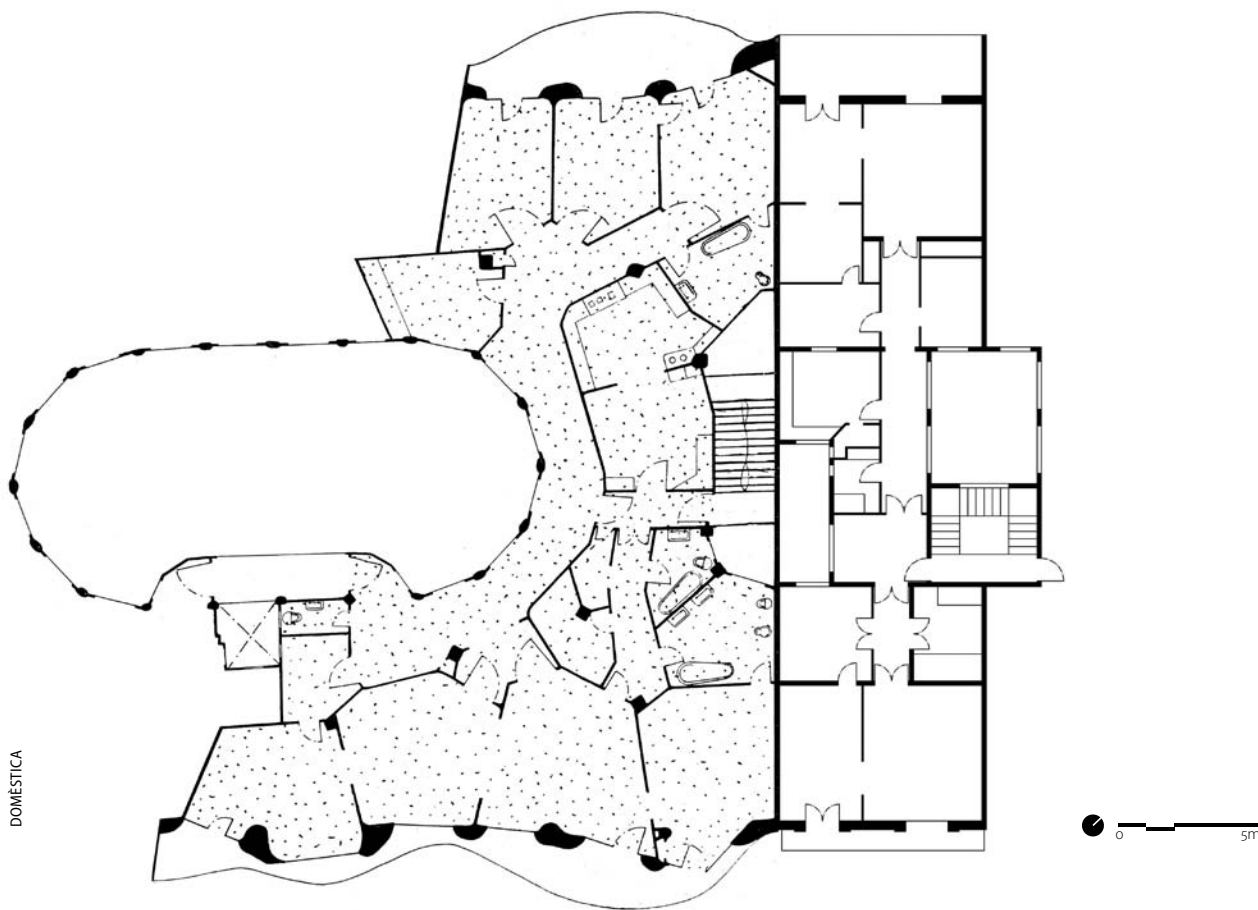
A summary of the anomalies and errors in ground plans that are part of the culture that has formed us, must include La Pedrera. This building has ground plans that most clearly define a critical judgement of the typology of Barcelona's *Eixample*. Apart from its structure, which is commonly seen as responsible for the ground plan (this is often called an open floor plan), La Pedrera's layout represents an extreme that is rarely explored in the *Eixample's*

Pasos y galerías

El interès de alguns de estos casos està clarament vinculat a la relació de las piezas de la casa entre sí. De hecho, las piezas de paso son un factor determinante para el interés de la planta; ya lo hemos visto en el caso Klein. Aquí podemos examinar algunos ejemplos más. Uno es la planta de L. Nadal, J. Duró, J. Goday y A. Ubach en la calle de Rosselló, comentada anteriormente. En estas viviendas resalta otro elemento que se sitúa fuera de lo común: la galería segregada de la habitación, colocada entre la habitación de matrimonio y la sala de estar. La carpintería resuelve el problema de separar sutilmente la habitación respecto de la galería, la cual se convierte en un pequeño mirador, en un paso entre la sala y la habitación matrimonial, o bien acaba favoreciendo la utilización de la habitación pequeña como salita.

Esta galería recuerda la planta de otro edificio de viviendas en la misma calle Rosselló, construida por Emili Donato unos años antes, entre 1964 y 1966. Una solución atípica en el *Eixample*, que aprovecha la existencia de un pasaje en la manzana para poder abrir el edificio a tres fachadas. Aquí lo mostramos para ver una galería que se sitúa tanto en el interior de la manzana como en la calle, siendo éste el rasgo característico de la fachada. Esta galería es, al mismo tiempo, parte de las dos habitaciones y un paso doble que permite unir las con la sala.

Un repaso de incorrecciones y anomalías en las plantas próximas a la cultura en la que nos hemos formado no podría pasar por alto La Pedrera. Este edificio contiene las plantas que con más claridad definen un juicio crítico de la tipología del *Eixample* barcelonés. Al margen de su estructura portante, a la cual se le atribuye corrientemente la capacidad de ser responsable de la planta (se habla a menudo de planta libre), la distribución de La Pedrera constituye un extremo poco

DOMÈSTICA

Un repàs d'incorreccions i anomalies a les plantes pròximes a la cultura en què ens hem format no podria passar per alt la Pedrera. Aquest edifici conté les plantes que defineixen més clarament un judici crític de la tipologia de l'Eixample barceloní. Al marge de l'estructura portant, a la qual normalment se li atribueix la capacitat de ser la responsable de la planta (es parla sovint de planta lliure), la distribució de la Pedrera constitueix un extrem poc explorat de la planta tipus de l'Eixample. Òbviament no es pot deixar de fer esment d'alguns elements, com el doble accés, per ascensor i per l'escala, que fan possible la peculiar solució distributiva. Tanmateix, la conseqüència de tots els canvis és la modificació singular de la posició de la galeria disposada tradicionalment a la façana al pati interior d'illa. Aquí la galeria ha estat literalment "xuclada" cap a l'interior i s'ha convertit en el passadís. De fet, fa un paper molt similar al de les galeries tradicionals de l'Eixample, com és servir d'unió i d'il·luminació de les peces que hi donen: aquí són la cuina, l'office i l'habitació de servei. Això fa que les dues façanes, al carrer i al pati, no siguin gaire diferents i que el passadís prengui l'amplada i la llum que són pròpies de les galeries.

Potser la millor manera d'il·lustrar la peculiaritat d'aquesta peça a la Pedrera seria observar-la no com un passadís, sinó com una peça més de la casa. De fet, no seria estrany moblar-la com a sala o menjador. Això no fa més que posar en evidència el rosari de peces de pas que formen l'entrada de l'escala, la cuina, l'office, el distribuïdor de les peces de la façana i, fins i tot, el clos de l'entrada i que en conjunt formen un altre passadís paral·lel a la galeria. Però el que més evidencien és que l'ús de les peces depèn moltes vegades del fet de voler emprar-les d'una altra manera, i evidentment no totes les peces d'una casa ho permeten. Paradoxalment, les peces que més ho fan possible són les que hem vist en aquest repàs, les peces

▲ Antoni Gaudí
Pg. de Gràcia, 92.
Barcelona, 1906-1910

En aquesta composició es fa evident la diferent disposició de la galeria en un pis de la Pedrera respecte d'un pis de l'Eixample.

type of ground plan. Obviously, we should mention some features such as the double access by lift and staircase that make the unusual layout solution possible. However, the consequence of all the changes is the unusual alteration in the position of the gallery, which is traditionally situated on the facade of the block's interior courtyard. Here, the gallery has literally been "sucked in" towards the dwelling's interior and has become the passageway. In fact it has a similar role to the traditional galleries in the *Eixample* in that it serves to join and illuminate the rooms that open onto it. In this case these are the kitchen, the office and the servant's room. The means that the two facades, facing the road and the courtyard, are not very different. The passageway has the width and the light of a gallery.

Perhaps the best way to illustrate the singularity of this room in La Pedrera is to see it not as a passageway but as one more room in the dwelling. In fact, it would not be strange to furnish it as a living room or a dining room. This again provides evidence for the chain of passageway spaces formed by the entrance of the stairway, the kitchen, the office, the hallway for the facade's rooms and the closet at the entrance. Together this makes up another passageway parallel to the gallery. However, more than that, it demonstrates that the use of the rooms often depends on the desire to use them in another way. Clearly, not all rooms in a dwelling permit this change in use. Paradoxically, it is easiest to change the use of rooms such as those that we have looked at in this summary: rooms that are undefined and ambiguous, that lack the clarity of other rooms that are so functional. Such functional rooms can usually only be used for one particular purpose.

In a way that is analogous to the desire to express the virtue of these undetermined rooms

explorado de la planta tipo del *Eixample*. Obviamente no se puede dejar de subrayar algunos elementos, como el doble acceso —por ascensor y por la escalera—, que hacen posible la peculiar solución distributiva. Sin embargo, la consecuencia de todos los cambios es la modificación singular de la posición de la galería tradicionalmente dispuesta en la fachada en el patio interior de la isla. Aquí, la galería ha sido literalmente "absorbida" hacia el interior y se ha convertido en pasillo. De hecho, realiza un papel muy similar al de las galerías tradicionales del *Eixample*, como es servir de unión e iluminación de las piezas adyacentes, que aquí son la cocina, el office y la habitación de servicio. Esto hace que las dos fachadas, a la calle y al patio, no sean muy diferentes y que el pasillo tome la anchura y la luz que son propias de las galerías.

Quizás la mejor manera de ilustrar la peculiaridad de esta pieza en La Pedrera sería observarla, no como un pasillo, sino como una pieza más de la casa. De hecho, no sería extraño amueblarla como sala o comedor. Eso no hace más que poner en evidencia el rosario de piezas de paso que forman la entrada de la escalera, la cocina, el office, el distribuidor de las piezas de la fachada e incluso el espacio de la entrada, y que en conjunto forman otro pasillo paralelo a la galería. Pero lo que más evidencian es que el uso de las piezas depende muchas veces del hecho de querer utilizarlas de otra manera, y evidentemente no todas las piezas de una casa lo permiten. Paradójicamente, las piezas que más lo hacen posible son las que hemos visto en este repaso, aquellas piezas indefinidas y ambiguas, sin la claridad de aquellas otras, tan funcionales, en las que no se puede hacer casi nada más que una sola cosa.

De una forma análoga a la voluntad de expresar la virtud de estas piezas indetermina-

indefinides i ambigües, sense la claredat de les altres peces funcionals amb què no es pot fer gairebé res llevat d'una sola cosa.

D'una manera anàloga a la voluntat d'expressar la virtut d'aquestes peces indeterminades respecte a les que componen la "planta clau", Josef Frank va escriure respecte als pisos i a les golfes d'un mateix edifici:

"La casa moderna té l'origen als ateliers bohemis de sota les mansardes. Aquests espais sota la coberta, declarats inhabitable i poc higiènic pels arquitectes [...] i per l'autoritat, i arrabassats a l'especulació i a l'ambigüitat de les lleis, edificats gairebé per casualitat, tenen aquella vitalitat que busquem en va als habitatges dels pisos inferiors, organitzats segons criteris més racionals". ♦

Xavier Monteys

▲
Galeries d'un parell d'habitatges de la Pedrera.

in contrast to the rooms in the "key ground plan", Josef Frank wrote the following about flats and attic apartments in one building:

"The modern house has its origin in the bohemian ateliers under the attics. These spaces under the roof, which were declared uninhabitable and unhygienic by the architects [...] and the authorities, which were battered by speculation and the ambiguity of the law and constructed almost by chance, have the vitality that we seek in vain in the dwellings on lower floors, which are organised according to more rational criteria". ♦

Xavier Monteys

Translated by Gabinet de Llengua Catalana de la UAB

das respecto de las que componen la "planta llave", Josef Frank escribió respecto de los pisos y las buhardillas de un mismo edificio:

"La casa moderna tiene su origen en los ateliers bohemios, en las mansardas. Estos espacios bajo cubierta, declarados inhabitable y poco higiénicos por los arquitectos [...] y por la autoridad, y arrebatados a la especulación y a la ambigüedad de las leyes, edificados casi por casualidad, tienen aquella vitalidad que buscamos en vano en las viviendas de los pisos inferiores, organizados según criterios más racionales". ♦

Xavier Monteys

Traducido por el Gabinet de Llengua Catalana de la UAB

7 Frank, Josef. "Das Haus als Weg und Platz". *Der Baumeister* 29, 1931.

Agraïm la col·laboració de:

Carmen Burgos, Emili Donato, Josep Llinàs, Guillem Martí, Joan Pablo Mitjans, Maria Teresa Sánchez, Tere Yglesias i als veïns del conjunt d'habitatges del carrer Mas de l'Abelló de Reus.